

**Корупційні ризики в діяльності органів місцевого самоврядування:
сутність, прояви та заходи протидії**

Бондаренко О. С.¹

Опубліковано	Секція	УДК
28.02.2023	Право	342.6

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10334783>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття «Корупційні ризики в діяльності органів місцевого самоврядування: сутність, прояви та заходи протидії» систематично аналізує проблему корупційних ризиків в контексті функціонування органів місцевого самоврядування. Стаття розкриває сутність цих ризиків, висвітлює їхні основні прояви в місцевому самоврядуванні та пропонує конкретні заходи та стратегії для їх ефективної протидії. У статті виокремлено ключові чинники, що сприяють виникненню корупційних ризиків, зокрема дискреційні повноваження та відсутність контролю. Проаналізовано стратегічні та корупційні наслідки цих ризиків, такі як втрата довіри громади та розтрата бюджетних коштів. Стаття висвітлює важливість комплексного підходу до протидії корупційним ризикам, наголошуючи на значенні ефективних процедур перевірки, автоматизації та активної участі громадськості. Закликає до постійного моніторингу та оновлення заходів для забезпечення адаптації до змін у соціально-політичному середовищі.

Ключові слова: корупція, корупційні ризики, місцеве самоврядування, посадова особа, повноваження, відповідальність.

**Corruption risks in the activities of local self-government bodies:
essence, manifestations and countermeasures**

Annotation. Article "Corruption Risks in the Activities of Local Self-Government Bodies: Essence, Manifestations, and Counteraction Measures" presents a profound and systematic analysis of the significant issue of corruption risks arising in the context of the functioning of local self-government bodies. Emphasis is placed on the fact that the current stage of socio-economic development demands the improvement of the local self-government system and active efforts to combat corruption risks that may threaten the effectiveness and legitimacy of this crucial level of governance.

The relevance of the study is justified by the fact that corruption in local self-government bodies can manifest in specific forms and have unique contextual features compared to other types of corruption. For example, corruption at the local self-government level is often linked to specific challenges and may be influenced by local conditions and citizens' needs, including areas such as housing and utilities, land relations, and infrastructure projects.

¹ доктор юридичних наук, доцент, завідувачка кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Сумського державного університету, <http://orcid.org/0000-0002-2288-1393>

In the context of the activities of local self-government bodies, a key challenge is the recognition and management of corruption risks. The essence of this issue lies in the necessity to uncover corrupt practices and develop effective strategies to counteract this negative phenomenon. The article carefully examines the essence of these risks, reveals their main manifestations in local governance, and proposes concrete measures and strategies for effectively combating this serious issue.

The work draws attention to key factors contributing to the emergence of corruption risks, particularly highlighting problems associated with discretionary powers and the lack of oversight. A deep analysis of the strategic and corruption consequences of these risks is conducted, including the loss of community trust and potential budgetary losses. Special emphasis is given to the importance of a comprehensive approach to countering corruption risks.

The article highlights the significance of effective verification procedures, automation, and active public participation in the control process. The call for continuous monitoring and updating of measures underscores the importance of adapting to changes in the socio-political environment.

Key words: corruption, corruption risks, local self-government, official, authority, responsibility.

Вступ

Сучасний етап соціально-економічного розвитку вимагає вдосконалення системи місцевого самоврядування та активної боротьби з корупційними ризиками, що можуть загрожувати ефективності та легітимності цього важливого рівня управління. У контексті діяльності органів місцевого самоврядування важливим викликом стає розпізнавання та управління корупційними ризиками. Сутність цього питання полягає в необхідності розкриття корупційних проявів та розробки ефективних стратегій протидії цьому негативному явищу. Стаття присвячена аналізу суті корупційних ризиків у діяльності органів місцевого самоврядування, виявленню їхніх проявів та обґрунтуванню необхідних заходів для ефективного їхнього запобігання та протидії. Розглядаючи цю проблему, ми ретельно аналізуємо сучасні стратегії протидії корупції, зокрема на рівні місцевого самоврядування, з метою розкриття сутності цього явища та надання конкретних рекомендацій для його запобігання та ліквідації.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що корупція в органах місцевого самоврядування може виявлятися у специфічних формах та мати особливі контекстуальні особливості порівняно з іншими видами корупції. Наприклад, корупція на рівні місцевого самоврядування часто пов'язана з конкретними викликами та може бути обумовлена місцевими умовами та потребами громадян. Наприклад, це може включати сфери житлово-комунального господарства, земельні відносини, та інфраструктурні проекти.

Оскільки органи місцевого самоврядування часто безпосередньо взаємодіють з громадськістю, корупція може виявлятися через схеми, що включають у себе інтереси громади, підприємців та посадовців. Безперечно, масштаб корупції на рівні місцевого самоврядування може бути меншим за розміри національної чи міжнародної корупції, але вона може мати значний вплив на якість життя конкретної громади та рівень доступу до послуг. Органи місцевого самоврядування можуть менше піддаватися зовнішньому контролю порівняно з централізованими структурами, що може сприяти розвитку корупційних схем. Зазначене обумовлює необхідність аналізу специфіки корупційних ризиків саме в системі органів місцевого самоврядування та розроблення заходів протидії конкретним корупційним ризикам у цій сфері.

Питання сутності корупційних ризиків в діяльності органів місцевого самоврядування, а також їх прояви та заходи протидії було предметом наукового інтересу багатьох вчених, зокрема, М. Ковтун, Д. Івоніченко, А. Федоренко, К. Бугайчук, J. Chen, J. Rose, J. Basabose.

Результати дослідження

Якщо ми дивимося на витoki корупції в суспільстві, то, напевно, слід шукати її в первісному суспільстві. Ймовірно, вони пов'язані з язичницькими віруваннями: наші предки, повністю залежні від сил природи, намагалися задобрити богів, які уособлювали ці сили. Люди приносили їм жертви, які, по суті, були своєрідними дарами. У міру розвитку суспільства і появи перших служителів культу: шаманів, чаклунів, цілителів і т.д., «наближених до богів», вони також стали робити їм дари і підношення, щоб через них завоювати прихильність самих богів. Першим правителем, згаданим як борець з корупцією, був Урукагіна, шумерський цар міста-держави Лагаш у другій половині XXIV століття до нашої ери. Попри показові та часто суворі покарання за корупцію, боротьба з нею не привела до бажаних результатів. У кращому випадку вдалося запобігти найнебезпечнішим злочинам, але на рівні дрібних розтрат і хабарів корупція була поширеною. Перший трактат про корупцію – «Артхашастра» – був опублікований під псевдонімом Каутілья, міністра Бхарати (Індія) в IV столітті до нашої ери [1, с. 40]. Корупцію згадують і засуджують усі провідні релігії світу. Це підтверджено Біблією та Кораном.

Особливістю наукового дослідження є важливість не лише аналітичного та практичного розроблення тематики, а й науковий аналіз термінології. Насамперед варто дослідити сутність поняття «корупція». Багато вчених, які досліджували та обговорювали поняття корупції, визнали його складним і важким для визначення. Це багатогранне поняття, і йому важко дати вичерпне визначення. Корупція, як зауважує Андеркафлер [2] є чимось потужним, підступним і руйнівним для людських життів та інституцій. Це виходить за рамки тих незаконних, аморальних і неблагородних практик, які ми, люди світу, щодня відчуваємо. Незаконні, неетичні, нечесні та нелюдські дії, а також моральні відхилення мають коріння в корупції. Корупцію можна вважати основним корінням, а ці дії та аморальність є її розгалуженнями. Можна сказати, що техногенні катастрофи мають своє радикальне походження в людській корупції. Існує тенденція кваліфікувати корупцію як вірус, що викликає різні «хронічні хвороби», якими страждає сучасна людина. Через корупцію далекоглядні чоловіки та жінки можуть виявитися або стали «короткозорими» – нездатними бачити або продовжувати прагнути до своїх початкових цілей [3]

На думку J. Rose [4] корупція є однією з найважливіших проблем, з якими стикається сьогодні світ, але, незважаючи на її важливість, залишається значна плутанина щодо того, що саме таке корупція. Було висунуто безліч визначень, але все ще неможливо запропонувати авторитетне визначення. Хоча це може бути лише відображенням тривіальних варіацій на ту саму тему, цілком можливо, що воно відображає суттєві розбіжності, які можуть свідчити про те, що поточне розуміння концептуальної природи корупції є неадекватним для цілей, для яких вона ставиться.

Натомість J. Chen тлумачить корупцію як нечесну поведінку осіб, які мають владу. Ті, хто зловживає своєю владою, можуть бути окремими особами або належати до організацій, наприклад компаній чи урядів. Корупція може передбачати різноманітні дії, включаючи дачу або отримання неправомірної виглди або неналежних подарунків, подвійну діяльність та обман інвесторів. Корупційна поведінка часто є результатом державного втручання в економіку, але цьому можна запобігти за допомогою певних систем стримувань і противаг [5].

Корупція в органах місцевого самоврядування – це недобросовісне використання публічної влади, повноважень чи ресурсів на місцевому рівні з метою особистого збагачення, отримання привілеїв або задоволення інших особистих інтересів. Це може включати в себе різноманітні порушення, такі як підкуп, використання службового становища для особистої вигоди, втручання в процеси прийняття рішень для корисності конкретних осіб чи груп. Основними ознаками корупції в органах місцевого самоврядування є зловживання владою, відсутність прозорості, неправомірне збагачення посадовців та втручання в процеси прийняття рішень для особистих цілей, а не для загального блага громади.

Відносно поняття «корупційний ризик, то К. Бугайчук [6, с. 40] пропонує вважати ним конкретний факт, дія чи стан, що створює умови для можливого вчинення корупційних правопорушень особами, уповноваженими на виконання функцій у державних та місцевих органах. Класифікація корупційних ризиків може відбуватися за різними критеріями, такими як інституційні та загальносистемні ризики. Інституційні корупційні ризики обумовлені факторами, які негативно впливають на поведінку державного службовця, перетворюючи його на особу, яка може вчинити корупційні дії. Рішення щодо таких ризиків зазвичай залежать від компетенції адміністративного органу, в якому працює відповідна особа. Загальносистемні або зовнішні корупційні ризики пов'язані з загальними недоліками в створенні та функціонуванні публічної адміністрації. Аналіз цих ризиків здійснюється в контексті рівня корупції при прийнятті та виконанні управлінських рішень [6, с. 40]. Корупція в місцевих органах має свої особливості через ряд факторів, які відрізняються від більших адміністративних рівнів.

У Законі України «Про запобігання корупції», була впроваджена трьохрівнева система планування та виявлення корупційних ризиків. Ця система охоплює засади антикорупційної політики, державну програму виконання стратегії та антикорупційні програми, охоплюючи органи влади. Ключовим елементом цієї програми є оцінка корупційних ризиків у діяльності органів та установ. Важливо зазначити, що багато звітів про оцінку ризиків можуть дублювати один одного та описувати однакові аспекти, що впливає на їхню ефективність. Враховуючи це, необхідно подальше удосконалення системи для більшої всебічності та ефективності оцінки корупційних ризиків, а також більш глибокий аналіз корупційних викликів в органах місцевого самоврядування [7].

Особливості корупційних ризиків у контексті місцевого самоврядування можуть включати:

- органи місцевого самоврядування працюють на прямому рівні з мешканцями, що може створювати більшу можливість для особистих зв'язків і взаємовідносин, що сприяють корупції;
- в місцевих умовах існують тісні спільноти та бізнес-середовища, де корупційні угоди можуть бути більш легкою відзначеною через впливові зв'язки;
- органи місцевого самоврядування часто мають обмежений бюджет, що може викликати ситуації, де посадовці шукають можливості для особистого збагачення через недостаток фінансових ресурсів;
- у невеликих громадах може бути менше прозорості та менше уваги з боку громадськості, що робить корупцію менш помітною.
- органи місцевого самоврядування приймають рішення, які безпосередньо впливають на життя мешканців, тому може існувати більше натиску і мотивації для вчинення корупційних дій;
- впливові політичні групи можуть використовувати свої позиції для здійснення корупційних угод або впливу на прийняття рішень.

На сайті Національного агентства з питань запобігання корупції названо 42 ризики у сфері діяльності органів місцевого самоврядування. Також міститься їх ранжування за

потребою у фінансуванні (потребує фінансування чи ні); за рівнем (високий, середній та низький); за датою перегляду та підзвітністю власника [8].

Пропонуємо проаналізувати кілька ризиків із кожної виду рівнів. Наприклад, ризиком низького рівня є можливість закупівлі послуг, виконання яких чи їх якість важко або неможливо оцінити. Така схема можлива, коли орган штучно формує потребу (наприклад проведення заходу чи надання консультації). Для цього такі послуги закуповуються у наближених осіб, хоча орган в змозі організувати надання таких послуг самостійно, залучивши своїх спеціалістів. Джерелами цього ризику є [8]:

- відсутність прозорості у визначенні об'єктів закупівлі: можливість використання широких повноважень при визначенні необхідних закупівельних об'єктів без відповідного обґрунтування або відсутності формального обґрунтування необхідності відповідних послуг означає, що посадові особи можуть мати значний простір для прийняття рішень щодо закупівель, не представляючи чіткі та обґрунтовані відомості про обрані товари або послуги. Це може створювати умови для недостатньо прозорого та вразливого до корупції процесу закупівель. Відсутність формального обґрунтування може означати, що пояснення чи логіка за вибором конкретних постачальників чи видів товарів і послуг може бути невизначеною або відсутньою. Це створює можливість для суб'єктивних вирішень та використання ресурсів в інтересах окремих осіб чи груп, замість ефективного і справедливого вибору, який слід би базуватися на об'єктивних критеріях та потребах громади. Отже, використання широких повноважень без належного обґрунтування може породжувати ризик корупційних практик, недостатньої прозорості та невідповідності законодавству у сфері закупівель.
- складність або неможливість перевірки виконання послуг: відсутність чітких механізмів перевірки або навіть неможливість перевірки надання послуг може створювати умови для недобросовісного використання бюджетних коштів. Це означає, що в ситуаціях, коли складно або неможливо здійснити ефективну перевірку надання певних послуг, виникає ризик недобросовісного використання бюджетних коштів. Відсутність чітких механізмів або можливості контролю може сприяти можливим зловживанням, що, в свою чергу, може призвести до неправомірного використання фінансових ресурсів.

Пропонується виокремлювати стратегічні та корупційні наслідки цього ризику. До стратегічних належать:

- втрата довіри громади до органу: недостатня прозорість та ефективність управління може призвести до втрати довіри громади до місцевого органу самоврядування.
- розтрата бюджетних коштів: недоцільне використання бюджетних коштів може призвести до фінансових втрат та невідповідального управління ресурсами.

Корупційним наслідком є юридична відповідальність посадових осіб, тобто використання дискреційних повноважень без належного обліку може призвести до притягнення посадових осіб до юридичної відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією порушення;

Такі аспекти становлять ризики для ефективності та добросовісності діяльності органів місцевого самоврядування і вимагають вдосконалення контрольних механізмів та прозорих практик.

Нівелювання ризику у діяльності органів місцевого самоврядування, пов'язаного із закупівлею послуг, виконання яких або їх якість важко або неможливо оцінити, вимагає комплексного підходу та впровадження ефективних заходів. Насамперед, вважаємо доцільним забезпечити відкритість та доступність інформації про проведення тендерів та закупівель. Також необхідно є розробка конкретних та об'єктивних критеріїв для

оцінки якості послуг, які визначаються ще до розпочатку закупівельного процесу, дозволяє уникнути суб'єктивності та запевнити прозорість. Залучення фахівців та зовнішніх оцінювачів для визначення якості послуг може забезпечити об'єктивність та надійність оцінок. Доволі ефективним може бути забезпечення конкуренції між потенційними постачальниками, яке сприяє покращенню якості та зниженню ризиків корупції. Впровадження системи, яка дозволяє постійно моніторити та відслідковувати виконання умов контрактів може виявитися корисним інструментом управління ризиками. Залучення місцевої громади до процесів контролю та оцінки якості послуг може стати сильним механізмом для уникнення корупційних практик. Включення в контракти положень, що передбачають відповідальність за невиконання умов, може відлякувати постачальників від недобросовісних дій. Ці заходи можуть сприяти зменшенню ризику корупції та покращити ефективність закупівель в органах місцевого самоврядування.

Наступний ризик, який ми пропонуємо проаналізувати є ризиком середнього рівня, ймовірність вимагання працівником ЦНАП неправомірної вигоди у клієнта за надання адміністративної послуги або за пришвидшення або сприяння в її наданні [8] Його сутність полягає у наступному: працівник ЦНАП, маючи на меті отримання прибутку, пропонує клієнту сплатити грошові кошти за надання конкретної адміністративної послуги або за прискорення процедури її надання. При цьому від клієнта також може вимагатися надання неправомірної вигоди у вигляді переваг, послуг тощо. Загалом адміністративні послуги представляють собою набір дій або діяльність, спрямовану на задоволення потреб людини, і мають конкретний результат, що не виражений у матеріальній формі. Отже, адміністративна послуга є цілеспрямованою діяльністю, яку гарантує держава, визначеною нормами права, і спрямованою на задоволення прав та законних інтересів осіб (фізичних або юридичних), які її ініціювали, а також на забезпечення виконання ними своїх обов'язків [9, с. 293]

Працівник ЦНАП також може вимагати додаткові документи чи інформацію для надання адміністративної послуги чи штучно затягувати процес, щоб схилити клієнта до пропозиції неправомірної вигоди. Джерелами цього ризику є:

- відсутність контролю над термінами або відсутність моніторингу надання послуг у «ручному» режимі та неясний процес, що стимулює споживачів до непотрібних контактів із суб'єктом надання послуг;
- відсутність електронної системи керування чергою або надання послуг без використання або у обхід цієї системи, зокрема для ЦНАП у великих містах;
- відсутність інших ІТ-рішень для автоматизації надання послуг;
- відсутність базової інформації про адміністративні послуги для споживачів, наприклад, відсутність інформаційних карток у відкритому доступі або переобтяжені інформаційні картки, які не є зручними для споживачів послуг;
- складність та незрозумілість процедур надання адміністративних послуг, а також низький рівень знань у персоналу ЦНАП та відсутність інформації про об'єднані муніципальні служби і ЦНАП (включаючи відсутність веб-сайту чи відповідної інформації на ньому).

Стратегічні наслідки включають втрату довіри громади до органу, особисті репутаційні втрати для голови громади, втрату або недоотримання бюджетних коштів, прийняття рішень, які суперечать інтересам громади. А корупційні наслідки можуть включати притягнення до юридичної відповідальності посадових осіб органу місцевого самоврядування за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень.

Для зменшення ймовірності вимагання неправомірної вигоди працівниками ЦНАП можна вжити ряд заходів:

- забезпечити існування системи узгоджених та легкодоступних процедур надання адміністративних послуг, які можуть зменшити можливість неправомірної діяльності;
- впровадити ефективну електронну систему керування чергою та надання послуг, яка може виключити випадки ручної обробки та створити публічно доступні механізми відстеження процесу надання послуг;
- забезпечувати персоналу ЦНАП антикорупційну освіту та тренінги, які допоможуть підвищити рівень свідомості та відповідальності;
- ввести механізми внутрішнього контролю та моніторингу, що включатимуть в себе аудит та регулярне перевірку дій працівників, що може допомогти виявляти та запобігати корупційним випадкам;
- забезпечити залучення громадських організацій та активних громадян до процесів моніторингу та контролю, що дозволить створити додатковий ступінь відповідальності та допомогти виявити неправомірні практики.

Ці заходи разом можуть сприяти створенню не вигідного середовища для корупційних дій та сприяти ефективному та прозорому наданню адміністративних послуг.

Ризиком високого рівня є можливість включення корупціогенних факторів до проєктів актів органів місцевого самоврядування, що полягає у тому, що під час встановлення та/або реалізації юридичних відносин існує можливість вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією порушення через невиконання перевірки такого контрагента органами місцевого самоврядування. Посадові особи органів місцевого самоврядування можуть вживати заходів, спрямованих на надання певних переваг конкретним контрагентам з метою задоволення своїх особистих інтересів, що може призвести до фінансових збитків для органів місцевого самоврядування. Також існує можливість укладання господарських угод з неналежними контрагентами, які неадекватно виконують свої договірні зобов'язання [8]

Джерела ризику :

- не проведення перевірки та візування проєктів актів органів місцевого самоврядування антикорупційним уповноваженим. Це означає, що в ситуації, коли не відбувається перевірка та схвалення проєктів документів органами місцевого самоврядування антикорупційним уповноваженим, може виникнути ризик неконтрольованого або незаконного прийняття рішень чи ухвалення документів, що може сприяти корупційним діям або виявити неправомірні впливи в процесі управління. Органи місцевого самоврядування повинні піддавати свої проєкти актів антикорупційній перевірці для запобігання можливим корупційним ризикам та забезпечення прозорості та законності у своїй діяльності.
- відсутність контролю з боку юридичної служби під час формування проєктів управлінських функцій. Це означає, що в ситуації, коли відсутній контроль з боку юридичної служби під час формування проєктів управлінських функцій органів місцевого самоврядування, може виникнути ризик недостатньої юридичної обґрунтованості або правової коректності прийнятих рішень чи ухвалених документів. Відсутність контролю може створити умови для прийняття невірних чи неправомірних рішень, а також може збільшити можливість виникнення корупційних ризиків у процесі формування та прийняття управлінських рішень. Контроль з боку юридичної служби є важливим елементом для забезпечення відповідності дій органів місцевого самоврядування правовим нормам та уникнення юридичних проблем.
- значна кількість документів, які надходять на візування уповноваженій особі з питань запобігання та виявлення корупції, що ускладнює якісний та всебічний їх

аналіз. Це означає, що великий обсяг документів, які подаються на візування уповноваженою особою з питань запобігання та виявлення корупції, ускладнює можливість якісного та всебічного їх аналізу. Завдяки великій кількості документів може виникати складність у детальному і ефективному вивченні кожного документа, що може призвести до упущень у виявленні потенційних корупційних аспектів чи порушень. Такий обсяг роботи може також впливати на швидкість та ефективність процесу візування, ускладнюючи вчасне реагування на можливі ризики та проблеми.

- віддаленість структурних підрозділів від адміністративної будівлі органу місцевого самоврядування.

Стратегічні наслідки:

- втрата довіри громади до органу;
- особисті репутаційні втрати для керівництва громади;
- втрата або недоотримання бюджетних коштів.

Корупційним наслідком також є притягнення до юридичної відповідальності посадових осіб органу місцевого самоврядування за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень.

Щоб нівелювати цей ризик доцільним є встановлення чітких та прозорих процедур перевірки контрагентів перед укладанням юридичних угод може значно зменшити ризик включення корупціогенних факторів до проєктів актів. Застосування електронних систем для ведення обліку та звітності щодо контрагентів може полегшити доступ до інформації та сприяти швидшій та ефективній перевірці. Забезпечення членів органів місцевого самоврядування знаннями та навичками у сфері антикорупційних процедур та виявлення ризиків може покращити їхню здатність уникати корупційних порушень. Забезпечення участі громадськості у процесі перевірки контрагентів може допомогти створити ефективну систему громадського контролю, яка підсилює прозорість та відкритість у відносинах з контрагентами. Використання автоматизованих систем для перевірки та моніторингу може покращити точність та швидкість процесів, а також зменшити можливість втручання в них.

Встановлення чітких правил та важких наслідків за невиконання антикорупційних процедур може відлякувати від можливих порушень. Ці заходи допоможуть забезпечити більшу прозорість та відкритість у відносинах з контрагентами та зменшити можливість включення корупційних факторів у проєкти актів органів місцевого самоврядування.

Висновки

У статті розглянуто сутність корупційних ризиків в контексті діяльності органів місцевого самоврядування. Підкреслено, що ці ризики виникають внаслідок різноманітних факторів та особливостей організаційної структури та владних відносин на місцевому рівні. Описані конкретні прояви корупційних ризиків у діяльності органів місцевого самоврядування, включаючи дискреційні повноваження, недостатність контролю та стратегічні наслідки, такі як втрата довіри громади та розтрата бюджетних коштів. У статті висвітлено різноманітні заходи та стратегії протидії корупційним ризикам в місцевому самоврядуванні. Зокрема, акцентовано на важливості впровадження ефективних процедур перевірки, автоматизації, освіти персоналу та залучення громадськості. Боротьба з корупційними ризиками вимагає комплексного підходу та взаємодії між різними стейкхолдерами, включаючи органи влади, громадські організації та активну участь громади. Наголошується, що корупційні ризики є динамічним явищем, і важливо забезпечити постійний моніторинг ситуації та оновлення заходів протидії для забезпечення ефективності та адаптації до змін у середовищі.

Список використаних джерел

1. Kalienichenko L. I., Slynko, D. V. Concept, features and types of corruption. *Law and Safety*. 2022. № 84(1). P. 39–46. doi: 10.32631/pb.2022.1.04.
2. Anticorruption Strategy. *USAID* : official website. URL: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADF530.pdf (access date: 01.09.2022)
3. Basabose J.d. The Concept of Corruption. In: *Anti-corruption Education and Peacebuilding*. Springer. 2019. URL : https://doi.org/10.1007/978-3-030-03365-1_2
4. Rose J. The Meaning of Corruption: Testing the Coherence and Adequacy of Corruption Definitions. *Public Integrity*. 2018. № 20:3. P. 220-233, DOI: 10.1080/10999922.2017.1397999
5. Chen J. Corruption: Its Meaning, Type, and Real-World Example. *Investopedia* : official website. URL: <https://www.investopedia.com/terms/c/corruption.asp> (access date: 01.09.2022)
6. Бугайчук, К. Л. Корупційні ризики: поняття, класифікація, методологія оцінки, заходи усунення. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доп. V Міжнар. наук.практ. конф. (м. Харків, 31 берез. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 39–40.
7. Корупційні ризики в міській раді: як оцінити та мінімізувати. URL : <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/97d90db9362c76570a0e78f067b73fa6474d6445cb71fb50cb8094917ad2f498.pdf> (дата звернення: 01.09.2022)
8. 570a0e78f067b73fa6474d6445cb71fb50cb8094917ad2f498.pdf (дата звернення: 01.09.2022)
9. Антикорупційний портал. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. URL : <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/97d90db9362c76570a0e78f067b73fa6474d6445cb71fb50cb8094917ad2f498.pdf> (дата звернення: 01.09.2022).
10. Ковтун М. С., Івоніченко Д. В., Федоренко А. В. Запобігання корупції при наданні адміністративних послуг. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 291–294. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/67>